

Піддубцева Ольга Ігорівна
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
**НІМЕЦЬКОМОВНА ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФАХОВОГО РОЗВИТКУ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-АГРАРІЯ**

Стаття присвячена теоретичному розгляду німецькомовної професійно орієнтованої компетентності як передумови фахового розвитку майбутнього фахівця-аграрія. Розглядаються основні підходи до викладання дисципліни "Німецька мова (за професійним спрямуванням)" в аграрному виші: навчання через роблення, змістовно-мовна інтеграція, навчання через зміст навчальних дисциплін та професійно орієнтоване навчання. Також визначаються основні інтерактивні методи для формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності.

Ключові слова: підходи до навчання в аграрному виші, інтерактивні методи навчання, кейс-метод, презентація, асоціативний куц.

Поддубцева О.И. Немецкоязычная профессионально ориентированная компетентность как предпосылка профессионального развития будущего специалиста-агрария.

Статья посвящена теоретическому рассмотрению немецкоязычной профессионально ориентированной компетентности как предпосылка профессионального развития будущего специалиста-агрария. Рассматриваются основные подходы к преподаванию дисциплины «Немецкий язык (по профессиональному направлению)» в аграрном вузе: обучение через труд, содержательно-языковая интеграции, обучение через содержание учебных дисциплин и профессионально ориентированное обучение. Также определяются основные интерактивный методы для формирование немецкоязычной профессионально ориентированной компетентности.

Ключевые слова: подходы к обучению в аграрном вузе, интерактивный методы обучения, кейс-метод, презентаций, ассоциативный куц.

Piddubtseva O.I. German language professionally oriented competence as a prerequisite for the professional development of the future specialist-agrarian.

The article is a theoretical review of German language professionally oriented competence as a prerequisite for the professional development of the future specialist-agrarian. The main approaches to the teaching of the discipline "German (for professional purposes)" in the agricultural universities are considered: learning by doing, content and language integrated learning, content-based second language instruction and professionally oriented education. The main interactive methods for the formation of German language professionally oriented competence are also determined.

Keywords: approaches to learning in an agricultural university, interactive teaching methods, case-method, presentations, associative bush.

Налагодження міжнародних ділових контактів, можливість студентів отримувати освіту та проходити виробничі практики закордоном ставить все вищі вимоги до іншомовної підготовки студентів у вищому навчальному закладі. На сьогодні володіння однією з європейських іноземних мовою є соціальним замовленням та розглядається як один із обов'язкових компонентів професійної підготовки сучасних фахівців аграрного сектору. Тому виникає нагальна потреба у формуванні німецькомовної професійно орієнтованої компетентності майбутніх аграріїв.

На сьогодні проблемі формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності присвячено багато теоретичних та практичних праць. Існує велика кількість фундаментальних досліджень, в яких вирішується проблема формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності у студентів різних спеціальностей — І.М. Берман, Г.К. Борозенець, Е.П. Комарова, Т.С. Серова, І.В. Секрет, О.Б. Тарнопольський та фахівців аграрного сектору — Ю.О. Ніколаєва, М.Г. Прадівляний. Незважаючи на наявність великої кількості досліджень, проблема формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності майбутніх фахівців аграрного сектору залишається невирішеною.

Таким чином, метою нашої статті є дослідження німецькомовної професійно орієнтованої компетентності як передумови фахового розвитку майбутнього фахівця аграрного сектору. До основних завдань цієї статті належать: 1) розглянути поняття німецькомовна професійно орієнтована компетентність фахівця-аграрія; 2) розглянути основні підходи до формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності; 3) визначити дієві види навчальної діяльності для формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності.

Модернізація вищої аграрної освіти України націлена на підготовку висококваліфікованого фахівця аграрного сектору. Для цього є потрібним оновлення змісту освіти, який би служив основою для формування професійної компетентності майбутнього фахівця. На думку О.В. Овчарук, ключовим

поняттям процесу оновлення змісту професійної освіти є професійна компетентність як найбільш повний, особистісно і соціально інтегрований результат освіти, необхідний для забезпечення повноцінного функціонування в суспільстві [6, 10]. Професійна компетентність як єдність спеціальних і міждисциплінарних, метакогнітивних ключових компетентностей особистості означає не тільки ефективне використання знань і майстерності, але й постійну генерацію нових знань і вмінь, які мають забезпечити конкурентноспроможність сучасного фахівця. На сьогодні однією із невід'ємних складових професійної компетентності майбутнього аграрія є іншомовна професійно орієнтована компетентність, зокрема німецькомовна. Вона є функціональним, предметним компонентом професійної компетентності та набуває нових характеристик, релевантних професійній та соціальній діяльності фахівця в глобальному інформаційному просторі.

У сучасній науково-педагогічній літературі іншомовна професійно орієнтована компетентність розуміється як здатність фахівця, яка характеризується обсягом і характером засвоєних знань, умінь, навичок іноземною мовою, та формується у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Німецькомовна професійно орієнтована компетентність фахівця-аграрія — це комплекс знань, умінь, навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову, зокрема німецьку, як у професійній діяльності, так і для самоосвіти й саморозвитку. На думку З. Коннової, іншомовна професійна компетентність — це інтегральна характеристика професійних, ділових, особистісних якостей майбутнього фахівця, вона повинна бути багатофункціональною, цілісною, гнучкою, мобільною [3, 189]. Вона допомагає розширити світогляд фахівця, дозволяє йому в сучасних умовах успішно здійснювати свою фахову діяльність (наприклад, співпрацювати з зарубіжними партнерами, відвідувати виставки та конференції закордоном), що дає підстави вважати її однією з універсальних основ професійної компетентності.

На сьогодні у сфері аграрного бізнесу реалізується велика кількість міжнародних німецькомовних програм, проектів та стажувань, тому потреба у

володінні німецькою мовою для іншомовного професійно орієнтованого спілкування є очевидною. Професійно орієнтоване спілкування фахівця-аграрія передбачає використання різних форм ділового спілкування, а саме ділові переговори, презентації, конференції, листування та ведення ділової документації.

На думку Н. Сура, іншомовна професійно орієнтована комунікація — це процес, у межах якого забезпечується потенційна здатність комунікантів реалізовувати обмін інформацією іноземною мовою, а також самостійно здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі природного іншомовного професійно орієнтованого спілкування із зарубіжними фахівцями [7, 191]. На думку сучасних методистів, вільне використання фахової іноземної мови майбутніми фахівцями аграрного сектору може бути досягнуто лише за умови іншомовного занурення у професію під час викладання іноземної мови за професійним спрямуванням, це стає можливим завдяки застосуванню таких підходів до навчання як навчання через роблення (*learning by doing*) або як його інакше називають “експерієнційного навчання”, навчання через зміст фахових дисциплін (*content-based second language instruction*), змістовно-мовна інтеграція (*CLIL – Content and language integrated learning*) та професійно орієнтоване навчання.

На нашу думку, навчання через зміст фахових дисциплін (*content-based second language instruction*) є найбільш пристосованим для викладання іноземної мови в аграрному виші. У монографії D.M. Brinton, M.A. Snow, M.B. Wesche цей підхід до навчання розуміється як “поєднання певного змісту фахової дисципліни з цілями навчання іноземної мови” [10, 178]. Воно забезпечує паралельне засвоєння знань з певної фахової дисципліни, а також мовленнєвих навичок і вмінь, що пов'язані з мовою, що вивчається, та зі спілкуванням нею. Програма з дисципліни “Іноземна мова (за професійним спрямуванням)” частково або повністю повинна базуватись на програмі певної фахової дисципліни, так щоб послідовність засвоєння мовного/мовленнєвого контенту співпадала з засвоєнням навчального матеріалу з фахової дисципліни. У фокусі

уваги студентів знаходиться засвоєння екстралінгвістичної інформації фахової дисципліни через посередництво іноземної мови. Розвиток суто мовленнєвих навичок та вмінь здійснюється у цьому процесі попутно, як побічний продукт процесу в цілому. Такий підхід до навчання німецькій мові допомагає усунути наявний у більшості аграрних вишах розрив між навчанням мови та вивченням фахових дисциплін та зацікавити студентів до вивчення іноземної мови, зокрема німецької.

Цей підхід до навчання не слід плутати із професійно орієнтованим навчанням, під час якого студенти читають іншомовні тексти за фахом та роблять лексичні та граматичні вправи після тексту. Як зауважує О.Б. Тарнопольський, “для навчання через зміст є характерні лише ті види навчальної діяльності, які є специфічними саме для того професійного змісту, якого необхідно навчати через використання іноземній мові” [8, 127]. Такі професійно орієнтовані види навчальної діяльності певною мірою моделюють фахову діяльність майбутнього спеціаліста, а не просто спираються на її предметний зміст. До таких видів навчальної діяльності можна віднести мозкові штурми, дискусії студентів на певні професійні питання, кейс-метод, презентації на фахову тематику, проектні роботи та професійний портфель.

Ще одним дієвим підходом до навчання німецькій мові за професійним спрямуванням в аграрному виші є “навчання через роблення” або як його називають у сучасній методиці викладання іноземних мов “експерієнційне навчання”. І .О. Зимня зауважує, що “мовленнєве спілкування є засобом виконання інших видів діяльності, тому оволодіння іншомовною мовленнєвою комунікацією є ефективним лише тоді, коли вона виступає в своїй природній ролі — як засіб, завдяки якому виконуються інші види діяльності, тобто для задоволення своїх екстралінгвістичних потреб” [2, 78]. Перевага експерієнційного навчання полягає в тому, що цей підхід дозволяє оволодівати мовою попутно як побічним продуктом виконання іншої діяльності. Студенти одразу отримують знання, які їм допоможуть під час професійного спілкування у майбутньому.

Так, З.М. Корнева визначає експерієнційне навчання як “навчання через досвід практичної діяльності, яка здійснюється засобами іноземної мови” [4, 103]. Дослідники виокремлюють таку особливість експерієнційного навчання як інтерактивність. У своїх роботах О.Б. Тарнопольський під інтерактивністю розуміє “процес активної взаємодії учасників навчального процесу як між собою, так і з навколишнім позанавчальним середовищем, і позанавчальними джерелами інформації” [9, 108]. До інтерактивних методів навчання відносять ті методи, які організують процес соціальної взаємодії таким чином, що на основі цієї взаємодії у студентів виникає деяке нове знання або навіть навички та вміння, які народились безпосередньо в процесі взаємодії або як її результат. О.С. Малюга до інтерактивних методів навчання відносить такі: метод проектів, асоціативний куш, мікрофон, робота в парах/групах, мозковий штурм, мозаїка, технологія співпраці [5, 88]. Завдяки використанню інтерактивних методів під час занять з німецької мови викладач має змогу моделювати робочі ситуації з майбутньої професійної діяльності аграрія.

Близьким поняттям до поняття навчання мови через зміст спеціальних дисциплін та експерієнційне навчання (навчання через роблення) є змістовна-мовна інтеграція (CLIL). Різниця полягає лише в тому, що змістовна-мовна інтеграція трактується як ширше поняття. За D. Coyle, це будь-яке навчання іноземної мови, коли вона використовується як засіб для викладання та засвоєння учнями/студентами позамовного змісту [11, 98]. Навчальний підхід “змістовна-мовна інтеграція” складається з цілого комплексу різноманітних методик практичної реалізації навчання через зміст інших дисциплін. Таким чином підходи “змістовна-мовна інтеграція” та “навчання мови через зміст спеціальних дисциплін” можна об'єднати поняттям інтегрованого навчання, оскільки в обох випадках має місце інтеграція мови та змісту.

D. Coyle на основі західноєвропейського практичного досвіду виділяє такі загальні переваги змістовно-мовного підходу [11, 99]:

1. Зростання лінгвістичної компетенції студентів та їх впевненість в своїх мовних та мовленнєвих можливостях.

2. Підвищення очікувань щодо ефективності і результатів навчання як з боку викладачів, так і з боку учнів/студентів.
3. Розвиток у студентів умінь приймати рішення в ситуаціях ризику, а також умінь вирішувати проблеми.
4. Кращий розвиток у студентів іншомовних лексичних і граматичних мовленнєвих навичок.
5. Мотивування й заохочення студентів до розвитку власної автономії і навіть незалежності у навчальному процесі.
6. Перехід учнів від вивчення штучної тематики, характерної для занять з іноземної мови на реальну та практично значущу тематику.
7. Підвищення рівня володіння рідною мовою, в першу чергу грамотності.
8. Підвищення рівня мовленнєвої спонтанності у спілкування завдяки тому, що мова використовується як засіб, а не як мета навчання.
9. Розвиток у студентів умінь вчитися і концентруватися на навчанні, оскільки оволодіння умінням вчитися, використовуючи іноземну мову як засіб навчання, є однією з базових вимог до змістовно-мовної інтеграції.
10. Розвиток навчальної мотивації і позитивного ставлення до процесу навчання.
11. Можливість інтегрувати розвиток міжкультурних умінь спілкування у навчальну програму.

Усі ці переваги змістовно-мовної інтеграції, навчання через зміст та експерієнційного навчання призвели до того, що у професійній літературі почали висловлювати думки про відмову від традиційного підходу до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Але, на нашу думку, специфіка аграрного вишу та загальноосвітня підготовка студентів-першокурсників потребує застосування на початковому етапі іншомовної підготовки саме професійно орієнтованого підходу до викладання іноземної мови у виші. Це допоможе студенту-першокурснику звикнути до нової системи навчання, згадати або за потреби вивчити базовий граматичний та лексичний склад німецької мови. А вже після вивчення спеціалізованого курсу “Вступ до

фаху”, під час якого студенти знайомляться зі своєю майбутньою професією, слід застосовувати вище названі підходи.

Під час формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності як передумови фахового розвитку майбутнього фахівця-аграрія потрібно враховувати специфіку ділового спілкування аграрія. Після закінчення аграрних вищих навчальних закладів випускники стають керівниками великих підприємств або структурних підрозділів, в обов'язки яких входить вирішення фахових питань, знаходження рішень у професійних ситуаціях та професійне спілкування з колегами. Тому під час занять з німецької мови викладач повинен використовувати такі види навчальної діяльності, що у майбутньому допоможуть з легкістю вступати в німецькомовну комунікацію з колегами на будь-які професійно орієнтовані теми. Для цього стане у нагоді такі види навчальної діяльності як “кейс-метод”, презентація та асоціативний куш.

На початковому етапі формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності є доречним використання такого інтерактивного методу навчання як асоціативний куш. Він спрямований на розвиток лексичних навичок, у продуктивних видах мовленнєвої діяльності (говорінні та письмовому мовленні). На початку роботи викладач визначає одним словом тему, на якій проводитиметься робота, а студенти згадують асоціації стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші, а потім — другорядні асоціації. Викладач фіксує відповіді у вигляді своєрідного “куща”, який поступово “розростається. На думку О.С. Малюги, цей метод є ефективним, адже може використовуватись фактично на всіх етапах заняття для підготовки до монологічного, діалогічного та групового мовлення. Метод “Асоціативний куш” сприяє активізації фонологічних знань студентів для участі в обговоренні проблем з фаху.

Також у методичній літературі рекомендовано застосування методу “презентація”. Він є досить творчим та передбачає самостійність студентів. У своїй роботі О.Б. Тарнопольський, визначає презентація як “підготовлене професійно спрямоване висловлювання, яке об'єднане конкретними завданнями

і ситуативними умовами, що базується на результатах аналітичного дослідження певної проблеми, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахування її основних культурологічних та соціально-демографічних характеристик” [9, 115]. Метод “презентації” є досить дієвим для формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності, він готує студента-аграрія до публічних виступів перед колегами або на конференціях. Особливістю цього методу є те, що його можна застосовувати на будь-якому етапі навчання іноземної мови.

На відміну від попередніх інтерактивних методів “кейс-метод” рекомендовано застосовувати на більш поглибленому етапі вивчення іноземної мови, коли студенти мають високий рівень сформованості навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (говорінні, читанні, письмі та аудіюванні). “Кейс-метод” — це техніка навчання, під час якої використовуються опис реальних професійних ситуацій. На думку Ю.В. Дегтярьової, цей метод направлений не скільки на засвоєння конкретних знань або умінь, скільки на розвиток загально інтелектуального і комунікативного потенціалу студента і викладача [1, 44]. При всьому різноманітті видів кейсів науковці виділили типову структуру: 1) ситуація (випадок, проблема, історія з реального життя); 2) контекст ситуації (хронологічний, історичний, контекст місця, особливості дії або учасників ситуації); 3) коментар ситуації, репрезентований автором; 4) питання або завдання для роботи з кейсом; 5) додатки.

Стосовно організація роботи з кейсами, то тут може бути багато варіантів, але під час занять з німецької мови зі студентами-аграріями, ми будемо дотримуватись узагальненої моделі заняття, яка була запропонована у роботі Ю.В. Дегтярьової. Дана модель містить три етапи організації навчання за “кейс-методом” [1, 45]:

- 1) Етап занурення у спільну діяльність. На цьому етапі текст кейсу повинен бути розданий студентам для самостійного вивчення та підготовки відповідей на питання. Викладач виявляє базові знання студентів

стосовно матеріалу кейсу та зацікавленість в обговоренні. Виділяються основна проблема, що лежить в основі кейсу.

- 2) Етап організації спільної діяльності. На цьому етапі діяльність студентів організовується в малих групах чи індивідуально. Студенти в межах своєї малої групи обговорюють відповіді, доопрацьовують їх та формують єдину позицію. У кожній групі призначається спікер, який буде представляти рішення. Спікери представляють рішення своєї групи та відповідають на питання студентів інших малих груп. Викладач організовує і направляє загальну дискусію.
- 3) Етап аналізу та рефлексії щодо спільної діяльності. На цьому етапі аналізується ефективність організації заняття, обговорюється проблеми спільної діяльності, ставляться завдання для подальшої роботи. Викладач завершує дискусію, аналізує процес обговорення кейсу і роботи всіх груп, коментує дійсний розвиток подій, підводить підсумки.

Використовуючи “кейс-метод” під час формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності, слід пам'ятати про основні принципи даного методу:

- 1) кейс-метод призначений для отримання знань за дисциплінами, темами, істина в яких неоднозначна;
- 2) в процесі співпраці викладача і студента зусилля останнього спрямовані не на оволодіння готовими знаннями, а на їх формування;
- 3) результатом такої діяльності є не тільки отримання знань, а й формування навичок та вмінь навчальної роботи; такі навички та вміння стануть у нагоді в майбутній професійній діяльності майбутніх аграріїв;
- 4) важливою перевагою кейс-методу є формування цінностей, життєвих настанов студентів.

На сьогодні “кейс-метод” добре зарекомендував себе під час формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності фахівців різних спеціальностей як ефективний метод, що дозволяє студентам навчитись продуктивно обмінюватись ідеями, знаходити оптимальні рішення, працювати в

команді, проявляти і удосконалювати аналітичні та оціночні навички та вміння, застосовувати на практиці теоретичний матеріал.

В результаті дослідження німецькомовної професійно орієнтованої компетентності як передумови фахового розвитку майбутнього фахівця-аграрія ми встановили, що німецькомовна професійно орієнтована компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього аграрія. Вона є функціональним, предметним компонентом професійної компетентності та набуває нових характеристик, релевантних професійній та соціальній діяльності фахівця в глобальному інформаційному просторі. Враховуючи сучасні вимоги роботодавця до молодого фахівця аграрного сектору потрібно застосовувати такі підходи до викладання німецької мови за професійним спрямуванням: навчання через роблення або експерієнційне навчання, змістовно-мовна інтеграція, навчання через зміст навчальних дисциплін та професійно орієнтоване навчання. Відповідно до цих підходів до навчання іноземної мови на заняттях потрібно використовувати інтерактивні види навчальної діяльності, а саме “кейс-метод”, “презентація” та “асоціативний куш”. Особливості цих видів навчальної діяльності дають змогу змоделювати майбутню фахову діяльність та підготувати молодого фахівця до іншомовного професійно орієнтованого спілкування німецькою мовою. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці моделі навчання німецькій мові за професійним спрямуванням майбутніх фахівців аграрного сектору.

Література

1. Дегтярьова Ю. В. Підвищення ефективності навчання іноземних мов з використання кейс-методів / Ю.В. Дегтярьова. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – № 17 — с. 40 — 47.
2. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного) / И.А. Зимняя. – М.: Русский язык, 1989. – 219 с.
3. Коннова З.И. Развитие профессиональной иноязычной компетенции

будущего специалиста при многоуровневом обучении в современном вузе: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / З.И. Коннова. - тула, 2003. - 335 с.

4. Корнева З.М. Експерієнційне навчання студентів немовних спеціальностей англійської мови професійного спрямування на I курсі ВНЗ немовного профілю / З. М. Корнева // Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру НАПН України. - 2012. - № 5. - С. 102 - 105.

5. Малюга О.С. До питання інтерактивних методів навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей на заключному етапі вищої школи / О.С. Малюга // Молодь і ринок. - 2014. - № 2. - С. 86 - 90.

6. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О.В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [Під заг. Ред. О.В. Овчарук]. - К.: К.І.С., 2004. - С. 6 - 15.

7. Сура Н.А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованому спілкуванню / Н.А. Сура // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. - 2003. - № 4. - С. 190 -192.

8. Тарнопольський О.Б. Експерієнційно-інтерактивне навчання іноземної мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ: сутність підходу // ХНУ. - 2010. - № 17. - С. 125-137

9. Тарнопольський О.Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою / Тарнопольський О. Б, Кожушко С. П. – Вінниця: Нова книга, 2008. - 288 с.

10. Brinton D.M. Contentbased second language instruction / D.M. Brinton, M.A. Snow, M.B. Wesche. – New York: Newbury House Publishers, 1989. – 241 p.

11. Coyle D. CLIL – a pedagogical approach from the European perspective / D. Coyle. // Encyclopedia of language and education. Vol.4: Second and foreign language education/ Ed. By NELLEKE VAN DEUSEN-SCHOLL and Nancy H. Hornberger. – New York, NY: Springer, 2007. – P. 97-111.